

Bouw model 'bootschip' voor de Groenlandvaart, 2e helft 18e eeuw

Geruime tijd is men in het Zuiderzeemuseum op zoek geweest naar een model van een 18e eeuwse walvisvaarder voor de walvisvaarttentoonstelling in het binnenmuseum. Diverse malen is daarvoor zelfs een bezoek gebracht aan Christies. Maar helaas, de daar aangeboden modellen van Groenlandvaarders - fluitschepen - konden zonder meer bestempeld worden als 'openhaard kwaliteit'. Toen het bij de veilinghuizen niet wilde lukken is het idee geopperd om het heft in eigen hand te nemen. Er is allereerst uitgeplozen of er bruikbare tekeningen voorhanden waren. Dit bleek gelukkig het geval. De - helaas overleden - directeur van Het Nationaal Scheepvaart Museum 'Het Steen' in Antwerpen de heer Jules van Beijlen, heeft in 1966 een bouwtekening gemaakt naar opmeting van een eigentijds model van een bootschip in het Scheepvaartmuseum te Amsterdam en naar tekeningen van de scheepsbouwmeester Pieter van Zwijndrecht, die zich in het Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam bevinden. Het model in Amsterdam is Groenlandvaarder 'De Goede Hoop'. Dit schip is eind 18e eeuw geportretteerd door Gerrit Groenewegen, die een zeer betrouwbare en waardevolle afbeelding heeft gemaakt voor met name bepaalde details aan het nogal gecompliceerde achterschip en de tuigage.

Bootschepen

In de vaste tentoonstelling 'Walvisvaart' in het binnenmuseum van het Zuiderzeemuseum zijn op schilderijen en gravures legio walvisvaarders afgebeeld. Dit zijn echter geen fluiten zoals op het schilderij van Stork, maar bootschepen, een scheepstype verwant aan de fluit en de galjoot. Een van de kenmerken van dit type schip is, dat het brede hakkebord met de ramen van de hut van de schipper - op een walvisvaarder de com-

Boot of schip?

In het hedendaagse spraakgebruik waarin vaak geen gevoelsmatig onderscheid gemaakt wordt tussen 'schip' en 'boot' is de term 'bootschip' ogenschijnlijk een contaminatie. Met de naam 'schip' duidde men van oudsher een vaartuig aan met drie vierkant getuigde masten, het schipstuig. Onder 'boot' verstonde men zowel het kleinste fluitachtige type als een platbodemd hulpvaartuig.

mandeur genaamd - buiten de boorden uitsteekt. Het bootschip was bij veel reders en schippers in de 18e eeuw een goed in de markt liggend schip. Het had namelijk een breed dek en, vanwege de volle boegen ronde billen en weinig vlaktilling, veel laadruimte. Het was daarom ook zeer in trek voor de Groenlandvaart. Het brede dek was een prima werkvloer om de walvis te verwerken. De term Groenlandvaart is overigens nogal misleidend, aangezien hiermee aanvankelijk het gebied rond Spitsbergen werd bedoeld. Later - vanaf 1719 - ging men inderdaad ook om Groenland heen en jaagde men in Straat Davis. Ons model kan dus ook een 'Straat Davisvaarder' geweest zijn. In het begin werd er vooral rond Spitsbergen op walvissen gejaagd: de zogenaamde land- en baaivisserij. Hierbij werden de walvissen aan land geflensd. Het spek werd ter plaatse in de daarvoor gebouwde traankokerijen - met namen als Smerenburg - uitgesmolten.

Zeevisserij

De Groenlandse walvis (*Balaena mysticetus*) week, vermoedelijk door overbejaging, van Spitsbergen naar Jan Mayen en vervolgens naar het 'West IJs' - het zeegebied langs de Noord Amerikaanse en Canadese oostkust. Hier werd, evenals in Straat Davis, de zeevisserij beoefend. Dit hield in dat de walvissen langszij, dus buitenboord, geflensd werden. De lange spekrepen werden aan boord in zogenaamde 'hachjes' gehakt en daarna gekuipt. Leuk om te weten is dat de geweldige staartvin als hakblok werd gebruikt. Deze doet namelijk rubberachtig aan,

Feiten en cijfers

In 1762 voeren er 138 Nederlandse schepen naar Spitsbergen en 27 naar Straat Davis. De vangst in Spitsbergen betrof 124 walvissen en in Straat Davis waren het 66 exemplaren. Tot zover praatje walvisvangst.

*Bouw model 'bootschip' voor de
Groenlandvaart, 2e helft 18e eeuw*

terwijl een houten blok spoedig stukgehakt zou zijn. De walvis ging in vaten mee naar Holland om daar te worden uitgesmolten. In diverse steden bevonden zich aan de buitenzijde van de stad traankokerijen. De baarden gingen als 'stuwhout' tussen de vaten mee. Ook werden er hele skeletonderdelen meegenomen, zoals de bekende walviskaken en de - als uithangteken gebruikte - ribben. De botten liet men tijdens de reis uitlekken en de traan ving men uiteraard op.

Scheepsmodel op restauratiebeurs

Het model van de Groenlandvaarder dat door Bram Klaij voor het museum is gemaakt wordt op 15, 16 en 17 mei tentoongesteld op De Nederlandse Restauratiebeurs in de Brabanthallen in Den Bosch. Eén van de containers die op de Floriade is gebruikt, wordt op deze beurs geïnstalleerd en zal een kleine walvisvaartpresentatie bevatten. In deze omgeving zal Bram laten zien hoe hij het model van de walvisjager maakt en gemaakt heeft. Kaarten ter waarde van € 10,- voor dé beurs voor restauratie, monumentenzorg en conservering van cultureel erfgoed zijn gratis te verkrijgen bij de afdeling Communicatie (tel. 0228 - 35 11 24).

Meer informatie: www.restauratiebeurs.nl

